

Key, Sean: After Kosovo. NATO's credibility dilemma. Security dialogue. Vol.31(2000). N.1,PP.71-84.

Dilema důvěryhodnosti NATO

„NATO přežívá v situaci, kdy absentuje jakákoliv zásadní hrozba“, píše autor článku ještě před 11.9.2001. Před Kosovem si NATO vybuďovalo nové cíle, nové postavení. Snažilo se působit především v otázkách uchování míru, snažilo se řešit problémy na východě, vnitřně se restrukturalizovalo. Toto své nově vybudované postavení však dalo v sázku svou angažovaností v Kosovu. Nově se tak dostala na stůl otázka důvěryhodnosti Severoatlantické aliance, ať už v očích světové veřejnosti, nebo v očích Ruska.

Po Kosovu se NATO dalo na cestu přehodnocování doposavadních trendů a stupňování dlouhodobých cílů. Fakt, že NATO nebylo v roce 2000, kdy vyšel tento článek, přes své sliby plně rozšířené, je ústupkem z cíle, který si vytýčilo: Být politicko-vojenskou organizací bránící hodnoty euro-amerického prostoru.

Důvěryhodnost NATO se brzy dostane do zásadního ohrožení, jestliže NATO nedostojí svojí předchozí rétorice, svým předchozím cílům a slibům. NATO směřuje k těžkému dilematu.

Článek si ovšem neklade za cíl jakkoliv kritizovat účast NATO v Kosovu. **Říká, že bez zásahu NATO by poškození jeho důvěryhodnosti bylo zcela devastující.** Jestliže lze něco NATO vytknout, tak je to ta věc, že mělo zasáhnout mnohem dříve a mnohem efektivněji.

NATO se vesměs skládá z členských států, jejichž nejvyšším principem je šířit hodnoty demokracie a svobody člověka. Problémem je, že ochota NATO užít k tomu sílu je čím dál tím větší. Problémem je, že NATO neví přesně, co může a nemůže dělat, aby podporovalo zmíněné hodnoty.

Článek tedy zkoumá širší aspekty výše deklarované mise NATO a zkoumá také vliv války v Kosovu na NATO.

Válka v Kosovu poskytla NATO jedinečnou možnost přejít od slov k praktickým činům a dokázat, že za prostou rétorikou se skrývá také skutečná vůle jednat.

V roce 1995 se NATO angažovalo v Bosně a Hercegovině a to napomohlo k zastavení etnických čistek. Přišli ale pozdě-250 000 lidí bylo již mrtvých nebo nezvěstných. To je NATO vytýkáno. Rétorika, která tedy předcházela intervenci, trvala příliš dlouho. Váleční zločinci se volně potulovali a uprchlíci se nevraceli domů.

Válka také ukázala možnost, jak se dá bojovat efektivně, tedy s nasazením letectva.

Západní politika devadesátých let se držela amerického stanoviska vůči Bělehradu z roku 1992, které hlásalo, že v případě konfliktu v Kosovu způsobeném Srby zaútočí USA vojensky proti Srbům v Kosovu i v Srbsku samotném.

Mezi březnem 1998 a březnem 1999, Srbové útočili v Kosovu proti devadesátiprocentnímu albánskému etniku, potlačovali jeho práva, za cílem vyhubit separatistické teroristické skupiny.

Akce vedené Američany proti Srbům však měly za následek, že několik tisíc Albánců ztratilo svůj domov.

Počátkem eskalace byl v březnu 1998 projev Madeleine Albrightové, která opět tvrdě zaútočila na Srby.

V září 1998 pak NATO vyzvalo Slobodana Miloševiče, aby zastavil útoky na Albánci, nebo bude muset čelit leteckému útoku ze strany USA. V alianci však už tehdy panovaly pochybnosti nad legálností takovéto intervence NATO. V říjnu však Milošević ustoupil silicím hrozbám NATO a doufal, že bouře pomalu utichne.

Poté ovšem, co v lednu 1999 Srbové zmasakrovaly další skupinu Albánců, vše se zase připravovalo na americký útok. Následovaly mírové rozhovory v Rambouillet, které pak

zkrachovaly. Následně vystoupil v Dolní sněmovně Tony Blair s projevem: "Teď odejít by znamenalo zničit důvěryhodnost NATO."

Průběh války ale dostal NATO do sféry pochybností, jestli toto, co dělá, je správné.

NATO začalo „Operation Allied Force“ 24. března 1999. Letecký útok probíhal co se týče přesnosti zaměření cílů velmi odpovědně a počet zasažených "vedlejších" cílů byl nejmenší v historii. Síly USA neztratily ani jediného pilota a výsledkem bylo, že Jugoslávie ustoupila. USA žily v přesvědčení, že několik dní bombardování Miloševiče donutí k jednání.

Mnohé členské státy pak odmítly USA pomoci.

Politická strategie NATO, tedy přešlapování a vyčkávání, umožnila Srbům evakuovat a přemístit mnohé cíle a snažit se rozdělit NATO. Problém byl, že NATO nebylo připraveno dále jednat v případě, že by letecké síly selhaly (nevědělo, jak dál).

Plány NATO na útok proti Srbsku započaly už v polovině roku 1998.

aliance od začátku doufala, že se jí podaří odstrašit útok 40 000 Srbů proti Albáncům. Ještě před začátkem útoků evakovalo NATO mezinárodní pozorovatele, kteří byly v Kosovu od roku 1998. To aktivovalo Srby. Panovalo všeobecné varování, že vedený útok musí mít nyní dostatečně odstrašující efekt, jinak započnou perzekuce kosovských Albánců.

Američtí političtí představitelé upozorňovali, že poslední kroky jenom ještě více zvýšily uprchlickou krizi.

Proč NATO, když údajně předpokládalo uprchlickou krizi, zanedbalo přípravu pomoci pro uprchlíky pro případ náhlé krize?

NATO, které slíbilo zefektivnit vojenské plánování, však muselo čelit četným politickým omezením, které byly namířeny právě proti vojenskému plánování a operacím.

Po třech týdnech a 4000 náletech však protiletadlová obrana zůstávala neustále na svých pozicích, avšak zhruba milion Albánců opustil Kosovo. Původně Američané očekávali velmi rychlé vítězství, což se ovšem nepotvrdilo. Generální tajemník NATO Javier Solana dokonce předpokládal, že válka bude hotová do summitu NATO ve Washingtonu, který se měl konat ve dnech 22.4. až 24.4.1999.

Přesto, že války ještě nebyla skončena, summit proběhl v daném termínu, přičemž hlavním tématem byla samozřejmě probíhající válka. Výsledkem bylo, že NATO zůstalo jednotné, na nějaké společné strategii se však nedomluvilo. Stávajících 19 členů NATO totiž nebylo připraveno čelit rychlým rozhodnutím nutným k rychlému vítězství ve válce. NATO se nebylo schopné dohodnout na nějakém rozhodnějším zásahu. Po měsíci války povolili lídři NATO zaútočit na infrastrukturu a vládní budovy. Po setkání v Bílém domě ujistil poradce pro národní bezpečnost Sandy Berger, že jednotný postup všech členů NATO je potřebný, nikoliv však nutný. Celkově naznačil, že když ostatní nepůjdou s Amerikou, Amerika půjde sama.

Den nato, 3.června 1999 Miloševič kapituloval a začal se stahovat z Kosova.

Pak se NATO muselo spolehnout na Rusko, které dělalo prostředníka při vyjednávání.

Ačkoliv lze připisovat humanitární krizi Srbům, faktem zůstává, že operace NATO eskalovala etnické čistky. Fakt, že v Kosovu byly bombardovány strategické cíle, kdežto v Srbsku i civilní, byl dán tím, že Miloševič příliš dlouho odolával náletům a situace se zdála být bezvýchodná.

NATO nyní požadovalo, aby se Jugoslávie vrátila k bodům projednávaným v Rambouillet. NATO zároveň připustilo, že některé původně projednávané body byly pro Jugoslávii nepřijatelné.

Úkolem mírových jednotek KFOR bylo mimo jiné zabránit etnickým čistkám, tentokrát namířeným proti Srbům. Pod dohledem NATO však byla donucena asi polovina z 200 000 Srbů opustit Kosovo.

Jak uvádí bývalý zvláštní vyslanec OSN pro lidská práva v Jugoslávii Jiří Dienstbier, etnické čistky na Albáncích doprovázené vražděním, mučením, rabováním a bořením

domů bylo nahrazeno etnickými čistkami páchanými na Srbech, Bosňanech a jiných nealbánských etnikách, přičemž se dělá úplně stejná zvěrstva.

Během války v Kosovu odložilo NATO své priority týkající se jeho rozšíření. Na Washingtonském summitu slíbilo NATO vojenskou pomoc všem sousedícím zemím Jugoslávie, budou-li napadeny. Jak ostatně uvedl bulharský ministerský předseda Ivan Kostov, byla tato záruka poprvé v historii dána nečlenským zemím NATO.

Po válce v Kosovu dostala možnost stát se členem NATO pro země tohoto regionu zásadní významnost.

Jedna věc je ale jistá. NATO se každopádně znevěrohodnilo v očích Ruska. Poté, co NATO tisíckrát ujistňovalo Rusko, že rozšíření o východní země má zcela obranný charakter, podniklo útočnou válku.

NATO ztratilo taky z velké části svou důvěryhodnost v očích dvou potencionálních kandidátů - Albánie a Makedonie.

Ve válce v Kosovu nebylo v ohrožení území, ale hodnoty. NATO se ale vlastně v Kosovu nezpronevěřilo. Jenom potvrdilo a shrnulo výsledky Washingtonského summitu, kde byla přijata nová strategická koncepce NATO, která tento druh akcí na "obranu lidských práv" schválila.

Nově se NATO snaží více přispívat k pevnějšímu euroatlantickému svazku demokracií, svazku demokracií, kde jsou dodržována lidská práva a základní svobody, ke svazku demokracií, kde se slovo válka stává nemyslitelným. Na Washingtonském summitu Javier Solana jasně deklaroval, že NATO definitivně přechází od minulého modelu kolektivní obrany k modelu, který bude garantovat evropskou bezpečnost a bude také podporovat dodržování lidských práv i za hranicemi NATO.

Kdyby ale NATO bylo opravdu organizací obhajující zmíněné hodnoty, Portugalsko by nikdy nemohlo být zakládajícím členem, v roce 1967 by NATO zvrátilo vývoj v Řecku, NATO by nikdy netolerovalo porušování lidských práv v Turecku, intervenovalo by v r.56 v Maďarsku, v r. 1968 v Československu či na začátku osmdesátých let v Polsku.

Je vlastně pro NATO otázkou, proč jsou pro ně důležitější lidská práva Albánců v Kosovu než lidská práva například tureckých Kurdů! Před tím NATO zcela zavírá oči. Zavírá oči před strašným postavením Kurdů v Turecku. Jelikož je Turecko pro alianci strategicky důležité, omezuje se aliance jen tu a tam na bezvýznamné a hlavně nevynutitelné morální proklamace. Vojenský potenciál Turecka je pro NATO důležitější.

Jak poznamenal Václav Havel, válka v Kosovu se stává precedentem, kdy lidská práva vítězí nad právy států.

Článek si ovšem klade otázku, jak by se NATO postavilo k případné intervenci v zemích ruského vlivu, tedy na Ukrajině či v Bělorusku. Autor říká, že NATO musí být připraveno odpovědět na každou výzvu, na každý podnět, v opačném případě totiž ztratí svoji důvěryhodnost.

NATO se ovšem musí připravit na problém politického vydírání, kdy si jistá politická skupina může vzít lidská práva jako rukojmí a jakoby poštvat proti sobě druhou stranu a tím donutit NATO, aby zasáhlo. NATO bylo například před Kosovem mylně informováno o počtech zavražděných Albánců, což mělo uspišit jeho útok. Na obranu NATO je však nutné dodat, že nikdy tato čísla nebralo jako zcela věrohodná.

Precedentem je samozřejmě také rozhodnutí NATO jednat bez jakéhokoliv požehnání OSN. Jedná se přitom o precedent docela nebezpečný. Mohlo by to totiž dát Rusku či Číně záminku, aby si násilím připojily některé ze svých okolních států - taky bez OSN. Joschka Fischer a jiní státníci dokonce varují, že precedent, který nyní nastal, by mohl do budoucna ochromit OSN.

Problém navíc je fakt, že to, co NATO vnímá jako ochranu hodnot, lidských práv, zkrátka ušlechtilých cílů, se jeví v očích Ruska nebo Číny jako obyčejná snaha o dosažení

hegemonie. Tyto špatně pochopené záměry NATO tak mohou podkopávat pozice demokratických sil v Rusku.

NATO neobstálo ve svém prvním testu důvěryhodnosti - když po konci studené války nezapojilo do svých řad střední a východní Evropu. V NATO je však, jak jsem již zmínil, zásadní propast mezi jeho rétorikou a jeho činy.

Do budoucnosti musí NATO činit především jedno. Musí být rozhodnější. Musí zasáhnout co nejdříve a musí počítat s nepředvídatelnými situacemi. NATO by mělo také přehodnotit svoji rétoriku a jasně říct, co bude či nebude dělat, co je či není v jeho silách.